Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

1931
TDIU
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 748 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiiuti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasi dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassasis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari 8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, professor, **Zaynutdinova Umida Djalalovna,** dotsent

O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda 13
O'sman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich, mustaqil tadqiqotchi

O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar 19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li, doktorant

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni 26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi, assistent-o'qituvchi

Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari 29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich

Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 36
Mirzayev Q. J., i.f.d., professor; **Jonuzokov M. K.,** assistent o'qituvchi

"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari 40
E. I. Nosirov, i.f.n., dotsent

Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish 46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna, PhD

Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammollari 51
Islomova Dilrabo Salomovna, kafedra assistenti

Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari 55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich, PhD, dotsent

Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakillantirish 62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, i.f.b.f.d.; **Axrorov Farxod Baxriddinovich,** i. f. n.; **Xo'jamov Bobur,** tadqiqotchi

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rni 68
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri 72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., professor

Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan 79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna, PhD, docent; **Maqsudov Orif Shakirovich,** assistant

Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash 84
Madraximova Gulasal, dotsent; **Safarova Nasiba,** magistrant

Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari 90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich, Todjimamatova Mashhura Erkinovna;
Nurmatova Hilola A'zamovna; Berdieva Aziza G'anisher qizi; Egamberdieva Oydin Abror qizi

Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade 97
Nurbek Khalimjonov, assistant

Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan 102
Khusniddin Egamnazarov

Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis 106
Sarvar Mamasoliyev; Shodiyor Toxirov

O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivovlanishida qulay infratuzilma 112
Xalimova F. N., katta o'qituvchi

Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari 115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich, mustaqil tadqiqotchi

Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari 122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna, kafedra dotsenti

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari 126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna, kafedra assistenti

Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана 132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна, преподаватель

Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash 139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi, PhD

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari 144
Po‘latov Ma’murjon Murodjon o‘g‘li, doktorant
O‘zbekistonning “yashil iqtisodiy strategiyasi” va uni amalga oshirishning asosiy yo‘nalishlari 147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich, dotsent
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan 150
Cao Gang, PhD Candidate
“Daka-Tex” MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish 160
Musyeva Shoira Azimovna, kafedra professori
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o‘rni 164
Ibragimov G‘ayrat Ablaqulovich, PhD; **Shukurova Nilufar Qahramonova,** tadqiqotchi; **Umirov Islombek Furkatovich,** tadqiqotchi; **Tojiqulov Samandar Orufjon o‘g‘li,** tadqiqotchi
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o‘sish dinamikasi 169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich, t. f.n., dotsent
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta’siri 179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
O‘zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari 186
Burxanov Aktam Usmanovich, i.f.d., prof.; **Xudoyqulov Xurshid Xurramovich,** i.f.d., prof.
O‘zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a’zo bo‘lishiga oid 191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich
O‘zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog‘ozlar bozori hozirgi holati tahlili 194
Ro‘ziqulov Abdimo‘min Qussam o‘g‘li, mustaqil izlanuvchi
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari 200
R. P. Zarikeyev, mustaqil doktorant
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti 206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich, doktorant
Oliy ta’lim muassasalarida to‘lov-kontrakt shakli mablag‘lari bo‘yicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati 211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, doktarant
O‘zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili 216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi, doktorant
Sug‘urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari 221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi, doktorant
Functions of Management in Education and Its Significance 231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi, teacher
Qishloq xo‘jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini o‘rganishning ayrim dolzarb masalalari 235
Ametov Quvondik Mamatjanovich, mustaqil izlanuvchi
Yog‘-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo‘nalishlari 238
Amirzoda Hamrayev, katta o‘qituvchi
Banklararo to‘lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari 244
Amonov Alisher, o‘qituvchi
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari 248
Bobirjon Aktamov, katta o‘qituvchi
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo‘llash imkoniyatlari 253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o‘g‘li, katta o‘qituvchi
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va O‘zbekistonning MHXSga o‘tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yo‘nalishlari 259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi, doktorant, o‘qituvchi
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o‘rni 265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi, PhD, katta o‘qituvchi
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari 269
G‘anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich, doktorant
Turistlar statistik hisobini olib borish bo‘yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili 275
Jumanova Zilola To‘ychiyevna, doktorant
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari 280
Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li, kafedra o‘qituvchisi
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 284
M. Samiyeva, kafedra assisenti
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System 288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich, independent researcher
O‘zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo‘llari 294
Nazarova Muslima Nazarovna, PhD, i.f.f.d., katta o‘qituvchi

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari 301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish 307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich, kafedra assistenti
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash 311
Radjabova Gavxar Umarovna, kafedra dotsenti
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice 316
Ravshan Aliyevich Allayorov, Associate Professor
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar 319
Abrorov Sirojiddin, PhD; **Bunyod Usmonov,** PhD
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish 325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna, PhD, i.f.f.d.
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish 332
Sh. Sh. Ziyayeva, katta o'qituvchi
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash 337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li, mustaqil tatqiqotchi
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан 340
Усманов Фаррух Обитжонович, научный сотрудник кафедры
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari 348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich, stajor tadqiqotchi; **Sindarov Fazliddin Kaxramonovich,** kafedra assistenti
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish 355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, kafedra professori; **Ochilova Nargiza Akramovna,** doktorant
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari 360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, doktorant; **Raxmatov Ziyodullo Nosirovich,** dotsent
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari 363
Yusupov M. S., PhD
Мировые финансовые центры точнки роста экономики 369
Абдуллаев Анвар Фархадович, PhD., доцент кафедры
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik 375
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, PhD
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике 379
Бердикулова Ирода Райимкуловна, старший преподаватель; **Усманов Шахзод Шохрухович,** студент
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari 390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich, i. f. d., **Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich,** PhD
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli 395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich, mustaqil tadqiqotchi
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari 400
J. Y. Isakov, i.f.d, professor
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari 405
A. Abduvohidov, i. f.d., professor
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish 407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich, PhD
Актуальная ситуация в сегменте теновой экономики в Республике Узбекистан 412
Кошанов Абдимурат, независимый исследователь
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari 416
Qurbonova Shaxrinoz, doktorant
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari 420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna, mustaqil tadqiqotchi
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida) 425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich, erkin izlanuvchi
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish 433
Maxmudov A. M.
Цифровизация бухгалтерского учета 439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи, самостоятельный соискатель
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish 445
Nasurova Kamola Ravshanovna, PhD
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках 451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, к.с.х.н., доцент; **Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли,** магистр

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish 460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики 466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi 471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari 481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат" 487
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции 493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; **Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич,** докторант
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari 499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия 503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н.,профессор
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili 508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f.n., professor, katta ilmiy xodim
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari 513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i.f.d.
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish....521
Yuldashev Furqat Nurilloyevich, doktarant
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari 524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; **Akramov G'ayrat Otabek o'g'li,** talaba
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth 530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari 537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli 540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili....544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi 548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi....552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari 559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari 565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari 571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i.f.n., kafedra dotsenti
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.... 576
S. Qulmatova, PhD, dotsent
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms 581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash 586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari 593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; **Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li**
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari....598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.... 602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сосискатель
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish....608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.... 614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения........ 618
Ачилова Ширин Шавкат кизи, старший преподаватель
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish 622
Bazarova Nigora Ravshanovna, kafedra dotsenti
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari 627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes 632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich, Scientific researcher
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari 637
Mirpulatova Luiza Mansurovna, doktorant
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari........ 642
Norov Akmal Ruzimamatovich, DSc, kafedra professori
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari 649
Norova Nozima Nabiyevna, katta o'qituvchi
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida)........ 661
Sayfullo Mirzoyev
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector........ 666
Solijonova Muxlisa Azamatovna
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri........ 668
Tursunov Jaxongir Pulatovich, DSc
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari........ 673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich, PhD
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati........ 678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova, mustaqil izlanuvchisi
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna, PhD
Тенденции развития жилищного строительства........ 688
Алиева Зилола Маматвалиевна, доцент кафедры
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari........ 692
Shakirova Nigora Axralovna, kafedra dotsenti v.b.
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi........ 698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich, filologiya fanlari doktori, professor
Спиртные напитки - вред здоровью 702
Кариева Халима Икромжоновна, старший преподаватель кафедры
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas 706
Munisa Alimova
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish........ 709
Isaqova Zebo Murodovna, f.f.n. (PhD), tadqiqotchi
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati 714
Karimov Eminjon Gapardjonovich, doktorant
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны 716
Алимова Гузал Алишеровна, Доктор философии (PhD) по экономическим наукам
Развитие тепличного плодоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан........ 722
Дурманов Акмал Шаймарданович, PhD, доцент кафедры
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari........ 734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, DSc, mustaqil izlanuvchi
Роль виртуальных банков в развития экономики Узбекистане........ 738
Каримов Нарбой Ганиевич, доктор экономичесқых наук; **Ниязметов Мансур Рустамович**
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari........ 742
Xayitov Abdimannon Buxarovich, iqtisod fanlari nomzodi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

XOTIN-QIZLARNI ISH BILAN TA'MINLASHGA KO'MAKLASHISH IMKONIYATLARI

Xayitov Abdimannon Buxarovich
Iqtisod fanlari nomzodi,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori v.b.

Annotatsiya: Maqolada aholi bandligini ta'minlashni xotin qizlarning jamiyatda ijtimoiy faolligini oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati, ayollar muammolarini tizimli hal etish, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ayollar daftari, yoshlar daftari, temir daftar, ishsizlik, aholi bandligi, demografiya, subsidiya, mehnat staji, tadbirkorlik, kasbga o'qitish, qayta o'qitish, malaka oshirish.

Abstract: The article describes the socio-economic importance of organizing the employment of the population through the neighborhood system, the systematic solution of women's problems, and the specific features of their social support.

Key words: women's notebook, youth notebook, iron notebook, unemployment, population employment, demography, subsidy, length of service, entrepreneurship, vocational training, retraining, qualification improvement.

Аннотация: В статье описывается социально-экономическая значимость организации занятости населения по принципу соседской системы, системного решения проблем женщин, особенности их социальной поддержки.

Ключевые слова: женская тетрадь, молодежная тетрадь, железная тетрадь, безработица, занятость населения, демография, субсидия, стаж, предпринимательство, профессиональная подготовка, переподготовка, повышение квалификации.

KIRISH

Ijtimoiy davlatchiligimiz ayollar muammolarini tizimli hal etish, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bo'yicha barcha sohalarda olib borilayotgan ulkan islohotlarida namoyon bo'lmoqda. Xususan, bugun davlat va jamoat tashkilotlari rahbarlari oddiy odamlar bilan doimiy muloqot o'rnatib, ularni qiynayotgan masala va muammolarni zudlik bilan bartaraf etish, bu orqali odamlarning bugungi hayotidan rozi bo'lib yashashini ta'minlash kundalik ishimizga aylandi.

Eng muhimi, xalqimiz, shu jumladan, xotin-qizlar turmush darajasi va sifatini oshirish masalasi davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida joriy qilindi.

Ijtimoiy davlat islohotlarida, jumladan, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida "... mamlakatda yangi ish o'rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish va shu orqali 2026-yil yakuniga qadar kambag'allikni kamida 2 baravarga qisqartirish; kambag'allikni qisqartirish davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish; norasmiy ishlayotgan 2,5 million nafar fuqaroning bandligini legallashtirishga yordam berish orqali ularda ijtimoiy kafolat va imtiyozlardan to'liq foydalanish imkoniyatini yaratish; ayollar orasidagi ishsizlik darajasini 2 baravar kamaytirish, 700 mingdan ziyod ishsiz xotin-qizlarni davlat hisobidan kasb-hunarga o'qitish; ish bilan band bo'lmagan xotin-qizlarni tadbirkorlikka jalb qilish va o'zini o'zi band qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish" muhim dasturil amal bo'ldi [1].

Darhaqiqat, statistik ma'lumotlarga ko'ra, bugungi kungacha mamlakat miqyosida 30 yoshdan yuqori bo'lgan jami 6,5 millionga yaqin xotin-qizlar bilan muloqotlar o'tkazildi. Respublika va hududiy shtablar tomonidan muloqotlar natijalari chuqur tahlil qilinib, ma'lumotlar shakllantirildi. Jumladan, ularning: 8,5 foizi ishsiz ayollar, 4,3 foizi tadbirkorlikni yo'lga qo'yish uchun kredit so'ragan ayollar, 2,6 foizi nogironligi bor ayollar, 2,5 foizi kasb-hunarga o'qish xohishini bildirganlar, 2,4 foizi boquvchisi yo'q va yolg'iz onalar, 2,2 foizi uy-joy sharoitini yaxshilashga muhtoj ayollar, yotoqxonalarda, noturar joylarda yashab kelayotgan ayollar ekanligi aniqlandi.

Bu ko'rsatkichlar ijtimoiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ijtiomiy himoyani takomillashtirishni taqozo qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Bozor munosabatlarida aholining ish bilan bandligini shakllantirishning boshqa tamoyillari ham amal qiladi. Bunda davlat mavjud mehnat resurslaridan ijtimoiy ishlab chiqarishda foydalanish borasidagi monopoliyaga har qanday da'vogarliklardan voz kechadi. Shu asosda boshqa tamoyil – erkin tanlab olingan bandlik tamoyili, qonuniy daromadlar manbaiga ega bo'lgan mehnatga layoqatli aholining ixtiyoriy ravishda ish bilan band bo'lmaslik huquqi yuzaga keladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida o'zining mehnat qilish qobiliyati (ishchi kuchi)ni tasarruf etish huquqi faqat uning egasiga, ya'ni xodimning o'ziga tegishli bo'lib, uni hech kim mehnat qilishga majbur qilishga haqli emas (qonun hujjatlarida nazarda tutilgan holatlar bundan mustasno).

Biroq bularning barchasi davlat mehnatga layoqatli aholidan foydalanish va mehnat bozorida ishchi kuchiga bo'lgan talabni tartibga solish jarayonlariga aralasha olmasligini yoki aralashishi kerak emasligini anglatmaydi. Ishchi kuchi taklifi va unga bo'lgan talabni muvofiqlashtirish murakkab demografik vaziyatda O'zbekiston uchun boshqa mamlakatlarga qaraganda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, ushbu muammoga respublikamizda boshqa davlatlarga nisbatan alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston shunday mamlakatlar jumlasiga kiradiki, hukumat ish bilan bandlikni ta'minlash yuzasidan yangi va qo'shimcha ish o'rinlarini tashkil etish, mavjud ish o'rinlarini modernizatsiyalash, ayniqsa, qishloq joylarida yashayotgan aholining turmush darajasini yaxshilash masalalarini doimo diqqat markazida tutib turibdi.

Ijtimoiy yo'naltirilgan iqtisodiyotning eng muhim mezoni ish bilan bandlikka bo'lgan munosabatdir. Ish bilan bandlik muammosi – ijtimoiy muammo. Shunday ekan, eng yuqori darajadagi aholining demografik jihatlari va undan samarali foydalanish hamda jamiyat rivoji uchun yo'naltilganligi ish bilan bandlik kompleks ijtimoiy siyosatning ajralmas qismi ekanligidan dalolat beradi. Aholining ish bilan bandligi muammolarining ijtimoiyligi uning, eng avvalo, inson, uning manfaatlari va mehnat sohasidagi ehtiyojlariga qaratilganligi bilan belgilanadi. Qanchalik darajada insonning ijtimoiylashuv darajasi yuqori bo'lsa, shunchalik darajada inson kapitalining sifat darajasi o'zgarib boradi.

Akademik Q. Abdurahmonov tomonidan "... ish bilan bandlikning eng kam deganda to'rt ijtimoiy jihatini hisobga olish lozimligini, ish bilan bandlikning insonning Konstitutsiyada belgilab berilgan eng muhim huquqi – mehnat huquqi bilan mustahkam bog'liqligi, turmush darajasi va munosib hayot kechirish shart-sharoitlarini shakllantirishda ish bilan bandlik hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aynan ish bilan bandlik mehnat faolligini oshirish, mehnatga qobiliyatli fuqarolar va ular oilalarining turmush darajasini oshirishning eng muhim kafolati, har kimning va, umuman, jamiyat farovonligining negizi bo'lgan yuqori unumli mehnatning yangi omilini shakllantirish, aynan mehnat faoliyati insonni o'zgartiradi, uning kasbiy imkoniyatlarini ochib beradi va ko'paytiradi, shaxsning rivojlanishini rag'batlantiradi"[2], – deb ta'kidlanadi.

Aholining ish bilan bandligi va ishsizlik – ikkita qarama-qarshi, bir-birini istisno etuvchi tushuncha bo'lib, aholining bandlik darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ishsizlik shuncha kam bo'ladi va aksincha. Aholining ish bilan to'liq bandligi ishsizlikning umuman mavjud bo'lmasligini nazarda tutmaydi, chunki ishsizlikka to'liq barham berishning deyarli iloji yo'q. "Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi" nomli ilmiy ish va bir qator boshqa ishlanmalar muallifi ingliz olimi J. Keynsning (1883–1946-yy.) fikriga ko'ra, aholining ish bilan to'liq bandligi taxminan 3 foiz darajasidagi ishsizlikni nazarda tutadi. Shunday holatda ishsizlik iqtisodiyotning rivojlanish darajasi va sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi. Bugungi kunda boshqacha qarashlar ham mavjud bo'lib, fikrimizcha 5-6 foiz darajasidagi ishsizlik iqtisodiyotdagi optimal bandlikka mos keladi, deb hisoblaymiz. Boz ustiga, jamiyatda ishsizlik ma'lum "tabiiy" darajasining mavjudligi nafaqat normal, balki yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan holat sifatida qabul qilinadi.

Fikrimizcha, O'zbekistonda ishsizlikning paydo bo'lishi va o'sish tarixi aynan Keyns qarashlarining to'g'riligini isbotlaydi. Ma'lumki, ishga joylashtirish miqdori qanchalik yuqori bo'lsa, ishsizlik darajasi shunchalik past bo'ladi.

Ish bilan bandlik tushunchasiga nisbatan turli yondashuvlar mavjud bo'lib, jumladan, rossiyalik iqtisodchi olim A. I. Rofe ushbu tushunchaga o'z munosabatini bildirib, "Ish bilan bandlik — bu mamlakat aholisining iqtisodiy faol qismidagi kishilar uchun ishlarning mavjudligi, ya'ni amaldagi qonunchilikka zid bo'lmagan, daromadli mashg'ulot bilan band bo'lishidir"[5], — deb ta'rif bergan.

Shuningdek, yetuk iqtisodchi olimlardan I. M. Aliyev, N. A. Gorelov, L. O. Ilinalar ushbu tushunchaga: "Ish bilan bandlik ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida fuqarolarning shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq hamda mehnatdan daromad (ish haqi) keltiruvchi ijtimoiy foydali mehnat sifatida namoyon bo'lishi mumkin"[6], — deb ta'rif berganlar. Mazkur ta'riflardan farqli o'laroq, bizning fikrimizcha ish bilan bandlik munosabatlari, mehnatga layoqatli kishilarning qanchasi va qay darajada ijtimoiy foydali mehnatda qatnashishini ko'rsatadigan ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichdir.

Aholining ish bilan bandligi mehnat unumdorligining oshishiga va, o'z navbatida, milliy boylikning ham o'sishiga xizmat qiladi, ayni paytda ishsizlikning salbiy oqibatlari shundaki, u nafaqat ishlab chiqarishning pasayishiga, balki pirovardida qashshoqlikning boshlanishiga ham olib kelishi mumkin.

Amerikalik iqtisodchi olim Artur Ouken tomonidan, ishsizlikning tabiiy darajadan ortishi bilan yalpi milliy mahsulot hajmining ortda qolishi o‘rtasidagi nisbat, ya’ni ishsizlikning haqiqiy darajasi uning tabiiy darajasidan 1 foizga yuqori bo‘lsa, yalpi milliy mahsulot hajmi 2,5 foiz kamayadi yoki 2,5 foiz yalpi milliy mahsulot yo‘qolishi e’tirof etilgan. Demak, mos ravishda ularning nisbati 1:2,5 ga teng. Ushbu nisbat iqtisodiy nazariyada Ouken qonuni deb nom oldi. Shu nisbatga asoslanib, yo‘qotilgan yalpi milliy mahsulotning mutlaq qiymatini aniqlash mumkin.

Shunday qilib, ishsizlikning tabiiy darajasi – bu “normal” davrdagi me’yoriy inflyatsiya va barqaror o‘sish sur’atlari bilan ifodalangan bo‘lib, uning ta’rifi – anchagina murakkab jarayonni o‘z ichiga oladi hamda mazkur ko‘rsatkichni hisoblab chiqish uchun “normal ishlovchi iqtisodiyot” modelini yaratish kerak bo‘ladi.

Ishsizlik tushunchasiga aniqlik kiritishda ham turli qarashlar mavjud. Rossiyalik iqtisodchi olimlar M. N. Dudin: “Ishsizlik – bu ijtimoiy-iqtisodiy hodisaki, unda faol, mehnatga layoqatli aholining bir qismi o‘zi bajarishi mumkin bo‘lgan ishni topa olmaslik holatidir”[7], — deb ta’riflasalar, boshqa bir iqtisodchi olimlardan I. M. Aliyev, N. A. Gorelov esa: “Ishsizlik – iqtisodiyotdagi shunday bir hodisaki, unda iqtisodiy faol aholining bir qismini ishsizlar tashkil etadi”, — deb izohlaydilar.

Bizning fikrimizcha, ishcizlik – bu ishlashni istaydigan mehnatga layoqatli aholining ish bilan band bo‘lmagan miqdoridir. Shuni alohida ta’kidlash lozimki, globallashuv sharoitida, gap tabiiy ishcizlik to‘g‘risida emas, balki uning ijtimoiy maqbul darajasi, ya’ni kadrlar qo‘nimsizligi va ish izlash davomiyligini, shuningdek ishchi kuchining demografik darajasini (ishsizlikning bo‘sh ish joylari miqdoriga nisbati) va ijtimoiy tanglikni ham hisobga oladigan darajasi to‘g‘risida borishi lozim.

Demografik vaziyatning barqarorlashuvi ish bilan bandlikning ushbu xususiyatlarini tahlil qilishning dolzarbligi aholining yosh tarkibidagi o‘zgarishlarning doimiy dinamikasi bilan belgilanadi

Demografik jihatlar, harakatlanishning zamonaviy muammolari, shuningdek, aholi siyosatining tahlili, xususan, hududlardagi demografik vaziyat, shuningdek, inson kapitalining rivojlanishini o‘rganishda tahlil qilinadi hududlarida aholining hayot darajasi va sifati demografik muammolar va turmush darajasi tahlil qilinadi). Shu bilan birga, ish bilan band aholining demografik xususiyatlarini tahlil qilishga yetarli darajada e’tibor berilmayapti (bandlarning yosh tarkibini o‘zgartirishning mintaqaviy jihatlari bilan birga) muammolarni yuzaga keltirayotganligi hech kimga sir emas.

Ma’lum darajada, umumiy makroiqtisodiy tendensiyalar aholining ish bilan bandligi darajasi dinamikasida va ish bilan bandlarning yosh tarkibi bo‘yicha chuqur hududlar o‘rtasida farqlarning mavjudligi, qolaversa, zamonaviy sharoitda ish bilan bandlarning o‘rtacha yoshi oshayotganligi, ya’ni iqtisodiyot tarmoq va sohalarida pensionerlar mehnat faoliyati uchun shart-sharoitlar ya’ni ish haqini 100% miqdorda berilishi, ayniqsa, sog‘liqni saqlash, ta’lim, fan va madaniyatga sezilarli darajada oshdi.

Bu demografik rivojlanishning tabiiy natijasi, aholi tarkibida yoshlarning salmog‘ining ko‘pligi va keyingi paytlarda ayrim sohalarda pensionerlar mehnat faoliyati, ya’ni yosharish tendensiyalarining bevosita ustunligi, shu bilan birga, qarish tendensiyasining namoyon bo‘lishi, albatta, mehnat bozorida talab va taklifning shakllanishi va nomutanosibligiga ta’sir qiladi, ularning rivojlanishi ko‘p jihatdan mamalakatimizdagi 14 ta hudud mehnat bozorlarining holatiga bog‘liqdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O‘zbekiston Respublikasining qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari, Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligining ma’lumotnomalari va boshqa tegishli normativ-huquqiy hujjatlar hisoblanadi.

Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, makroiqtisodiy tahlil, guruhlash, eksperiment, dekompozitsiya, adaptiv usullar, innovatsion va integratsion yondashuvlar, yoshlar ishsizligini kamaytirish bo‘yicha xalqaro tajribalar tahlili va aprobatsiyasidan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning 2023-yil 20-sentyabrda BMT Bosh Assambleyasining 78-sessiyasida nutq so‘zlagan nutqida “Xotin-qizlarning jamiyat va davlat boshqaruvida faol ishtirok etishi bugungi kunning dolzarb masalasi” ekanligini, milliy siyosatimiz markazida turadigan eng ezgu maqsad – oilalar mustahkamligini, ayollarimizning huquqiy himoyasi va osoyishta hayotini ta’minlashdan iborat, – ekanligini alohida qayd etdi. Shu bilan birga, kelgusida mamlakatimiz “Birlashgan Millatlar Tashkiloti – Xotin-qizlar” tuzilmasi bilan hamkorlikni yanada kengaytirishdan manfaatdorligi ta’kidlanib, birgalikdagi tashabbus sifatida ayollarning bunyodkorlik salohiyatini ro‘yobga chiqarish masalalarini muhokama qilish va tajriba almashish uchun kelgusi yili O‘zbekistonda Osiyo xotin-qizlari forumini o‘tkazish taklifi ilgari surildi.

Ish bilan bandlik sohasidagi muammolarning umumiyligiga qaramay, mintaqaviy mehnat bozorida ro'y berayotgan jarayonlarda xotin-qizlar yoshlarning ish bilan banligida muammolarning mavjudligi o'rganilishi kerak bo'lgan yo'nalishlardan biri ekanligi bilan ajralib turadi. Bu demografik omillar mehnat bozorida nomutanosibliklarning paydo bo'lishiga ta'sir etuvchi muhim sabablarga, ish bilan bandlikning demografik xususiyatlariga bog'liq bo'lishi mumkin.

Mehnat bozorining hozirgi davrdagi hududiy segmenti har bir hududlardagi ishga yollanuvchilarning o'ziga xos tarkibi, ya'ni xotin-qizlar va yoshlarning ulushini hisobga oladi. Ular aholining ijtimoiy-demografik tarkibi, yoshi, jinsi hamda ishga yollanuvchilarning kasbiy malakaviy tarkibi bilan belgilanadi.

Xalqimizning erkin va farovon, qudratli Yangi O'zbekistonni barpo etish bo'yicha xohish-irodasini ro'yobga chiqarish, har bir fuqaroga o'z salohiyatini rivojlantirish uchun barcha imkoniyatlarni yaratish, sog'lom, bilimli va ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalash, global ishlab chiqarishning muhim bo'g'iniga aylangan kuchli iqtisodiyotni shakllantirish, adolat, qonun ustuvorligi, xavfsizlik va barqarorlikni kafolatli ta'minlash borasida "O'zbekiston–2030" Strategiyasining 25-maqsadida "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy faolligini oshirish va gender tenglikni ta'minlash"da qo'yidagi masalalarga e'tibor qaratilganligi masalaning naqadar dolzarbligidan dalolat beradi:

- gender tenglikni ta'minlash siyosatini davom ettirish, xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish orqali boshqaruv lavozimlaridagi xotin-qizlar ulushini 30 foizga oshirish;
- jamiyatda xotin-qizlarga tazyiq va zo'ravonlikka nisbatan murosasizlik muhitini yaratish, xotin-qizlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash;
- "Ayollar daftari" bilan manzilli ishlashning shaffof mexanizmini yaratish, mazkur ishlar bo'yicha jamoatchilik nazoratini o'rnatish [8].

Darhaqiqat, keyingi yetti yilda mamlakatimizda aholi, shu jumladan, xotin-qizlar va yoshlarning ijtimoiy himoyaga muhtoj, turmush sharoiti og'ir, ishsiz va kasb-hunarga ega bo'lmagan, huquqiy va ma'naviy-psixologik qo'llab-quvvatlashga zarurati bo'lgan fuqarolarga davlat tomonidan manzilli ko'maklashish bo'yicha mutlaqo yangicha tizim joriy qilindi.

Xususan, koronavirus pandemiyasining aholi turmush darajasiga salbiy ta'sirini yumshatish, aholini ijtimoiy himoya qilish va ko'makka muhtoj oilalarni moddiy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Bu yo'nalishda manzilli, har bir shaxs bilan individual va tizimli ravishda muntazam ish olib borishni tashkil qilish maqsadida moddiy yordam va ko'makka muhtoj oilalar bo'yicha mutlaqo yangi – "Temir daftar", ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, psixologik qo'llab-quvvatlashga, bilim va kasb-hunar o'rganishga ehtiyoji va ishtiyoqi bo'lgan xotin-qizlar va yoshlar bo'yicha tegishlicha "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" tizimlari hayotga tatbiq etildi.

Xususan, Xotin-qizlarning ta'lim va kasbiy ko'nikmalar olishlari, munosib ish topishlariga ko'maklashish, tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, iqtidorli yosh xotin-qizlarni aniqlash va ularning qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltirish yo'nalishida:

- Joriy yilning 6 oyida kam ta'minlangan oilalardagi ilmga intilgan xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida xotin-qizlar.uz platformasi orqali 2022-yilda test sinovlari natijasiga ko'ra, eng yuqori ball to'plagan 1 982 nafari oliy ta'lim muassasalariga davlat granti asosida talabalikka qabul qilindi. 2023-yil uchun tuman (shahar) oila va xotin-qizlar bo'limlari qoshidagi komissiyalar tomonidan 50 668 nafar talabgorlarning hujjatlari qabul qilindi, buning natijasida mezon talablari asosida 38 702 nafar talabgorlarga tavsiyanoma berildi.
- Egallagan kasbi yoki mutaxassisligi bo'yicha kamida besh yil mehnat stajiga ega bo'lgan, lekin oliy ma'lumotga ega bo'lmagan 507 nafar xotin-qizlar 2022-yilda oliy ta'lim muassasalariga kontrakt to'lovi asosida talabalikka qabul qilindi. 2023-yilda tuman (shahar) komissiyalari tomonidan 12 563 nafar talabgorlarning hujjatlari qabul qilindi hamda mavjud mezon talablari asosida 11 993 nafar talabgorlarga tavsiyanoma berildi.
- 14 100 nafar magistraturada o'qiyotgan talaba qizlarning 153,4 mlrd. so'm kontrakt to'lovlari to'lab berildi.
- OTMlarda o'qiyotgan 133 973 nafar talaba xotin-qizlarga 7 yil muddatga 1 243,9 mlrd. so'm miqdorida foizsiz ta'lim krediti berildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 29-iyundagi PQ-300-son qaroriga asosan mahallalarda ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatish va ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarga yordam berishni yangi bosqichga ko'tarish hamda xotin-qizlarni kasbga o'rgatish ishlarini yanada jadallashtirish maqsadida kompleks yondashuv asosida ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatish tizimi yaratildi.

Xotin-qizlar faollari tomonidan yil boshidan 414 184 ta muammo aniqlanib, shundan 399 942 ta (96,6%) muammo bartaraf etildi.

2023-yil boshidan shu kunga qadar 235 mingdan ziyod xotin-qizlar bandligi ta'minlandi. Shundan 106 123 nafari doimiy ishga joylashtirildi, 43 124 nafari jamoat ishiga jalb etildi.

133 084 nafari kasb-hunarga va tadbirkorlikka, shundan 60 390 nafari Xotin-qizlar tadbirkorlik markazlarida o'qitildi.

Ayollar tadbirkorligi dasturlari doirasida 141 249 nafar ayollar 2 451,2 trln. so'm kredit bilan ta'minlandi.

21 810 nafar xotin-qizlarga 90,6 mlrd. so'm, shundan "Ayollar daftari"da turgan 16 298 nafar og'ir ijtimoiy vaziyatdagi xotin-qizlarga 70,244 mlrd. so'm subsidiya ajratildi.

Respublikada faoliyat olib borayotgan 4 218 nafar kasanachi xotin-qizlar to'g'risida ma'lumotlar bazasi shakllantirildi.

Ular tomonidan 20 218 nafar doimiy, 19 813 nafar xonadonlarga ish berish orqali jami 40 091 nafar xotin-qizlarning bandligi ta'minlangan.

889 ta mahallada xotin-qizlar bandligini oshirish va salomatligini mustahkmmlash markazlari faoliyati yo'lga qo'yildi.

Olis va chekka hududlarda istiqomat qilayotgan og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan, ishsiz xotin-qizlarning bandligini ta'minlaydigan tadbirkorlik subyektlari uchun 50,0 mln. so'm miqdorida grant loyihalariga tanlov e'lon qilindi.

Tanlovga 20-iyuldan hujjatlar qabul qilish boshlandi va 20-avgustga qadar davom etadi.

"Mahallabay" ishlash tizimini amaliyotga joriy etish va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida amalga oshirlgan ishlarni nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosarlari va maslahatchilari, vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralar, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Raisi, viloyatlar, Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlari, sektorlar rahbarlari ijtimoiy ahvoli va turmush sharoiti og'ir oilalar muammolari bo'yicha "Temir daftar"ga, ijtimoiy himoyaga muhtoj, turmush sharoiti og'ir, ishsiz va kasb-hunarga ega bo'lmagan, huquqiy va ma'naviy-psixologik qo'llab-quvvatlashga zarurati bo'lgan xotin-qizlar va yoshlar bo'yicha tegishlicha "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari"ga kiritilgan fuqarolarni kambag'allikdan chiqarish va ularning farovonligini oshirish uchun shaxsan mas'ul etib belgilandi.

Ayollar muammolarini tizimli hal etish, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bo'yicha barcha sohalarda olib borilayotgan islohotlar natijasida bugun davlat va jamoat tashkilotlari rahbarlari oddiy odamlar bilan doimiy muloqot o'rnatib, ularni qiynayotgan masala va muammolarni zudlik bilan bartaraf etish, bu orqali odamlarning bugungi hayotidan rozi bo'lib yashashini ta'minlash yo'nalishida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Eng muhimi, xalqimiz, shu jumladan, xotin-qizlar turmush darajasi va sifatini oshirish masalasi davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

XULOSA

Xotin-qizlarni kasbga o'qitish va bandligini ta'minlash dasturida quyidagilarni xulosa qilish mumkin:

- har yili tasdiqlanadigan kasb-hunarga tayyorlash, qayta tayyorlash va malakani oshirishga oid davlat buyurtmasida kasb-hunarga o'qitiladigan xotin-qizlar ulushini yildan yilga oshirib borish;
- xotin-qizlarni kasb-hunarga o'qitish hamda tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun ko'maklashish maqsadlarida subsidiyalar ajratish;
- o'zini o'zi band qilish istagida bo'lgan xotin-qizlarga mehnat qurollari bilan ta'minlash uchun subsidiyalar ajratish;
- ishsiz xotin-qizlarni bo'sh hamda yangi yaratilayotgan ish o'rinlarida bandligini ta'minlashga ko'maklashiladi. Bunda 2022-yilda nodavlat notijorat tashkilotlari bilan xotin-qizlarni kasb-hunarga o'qitish orqali ularning bandligiga ko'maklashish loyihalar ko'lami kengaytiriladi.

Yunusobod mahallalarida quyidagilarni nazarda tutuvchi ayollar tadbirkorligini rivojlantirish dasturini ishlab chiqishni tavsiya qilamiz:

- har bir mahallada "Xotin-qizlar hunarmandchilik markazlari" va klasterlarni tashkil qilish;
- xotin-qizlar tadbirkorlik markazlari faoliyatini takomillashtirish, mahallalarda markazlar ochish choralarini ko'rish;
- tadbirkor xotin-qizlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni realizatsiya qilishga ko'maklashish;
- xotin-qizlarni tadbirkorlikka o'qitish va biznesga jalb qilish.

Natijada ushbu dastur doirasida ayollarni mahallabay tizimi orqali bandligini tashkil etishni takomillashtirishni yo'lga qo'yish va ularni bandligini ta'minilash, ishsizlikni kamaytirish, kambag'allikni qisqartirish kabi muammolarga yechim topiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "O'zbekiston–2030" Strategiyasi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli Farmoni. 25-maqsad.lex.uz
2. Abdurahmonov. Mehnat iqtisodiyoti: Nazariya va amaliyot / Darslik. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 3-nashri. – T.: O'zR FA "FAN" nashriyot davlat korxonasi, 2019. – 257-b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev 2020-yil 12-fevraldagi selektr yig'ilishidagi ma'ruzasi.
4. PF–5938-son Farmoniga muvofiq 2020-yil 19-fevralda O'zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligini tashkil etish bo'yicha O'zbekiston Respublikai Prezidentining Qarori.
5. Экономика труда: учебник /А. И. Рофе.-2-е. – М.: КНОРУС, 2011. с. 159
6. Экономика труда: учебник /И. М. Алиев, Н. А. Горелов, Л. О. Ильина. – М.:Издательство Юрайт, 2012. с. 123
7. Экономика и социология труда: учебное пособие /Н. В. Лясников, М. Н. Дудин, Ю. В. Лясников. – М.: КНОРУС, 2012. с.
8. Экономика труда: учебник /И. М. Алиев, Н. А. Горелов, Л. О. Ильина. – М.: Издательство Юрайт, 2012. – с. 123.
9. "2021-yilda yangi ish o'rinlarini tashkil etish va aholi bandligiga ko'maklashish bo'yicha Davlat dasturi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 28-aprel PQ-5094-son qarori. www.lex.uz

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.